

FOTO: BROOKE CAGLE - UNSPLASH

BENUT DE LESSEN VAN ONLINE LEREN VOOR
EEN OPTIMAAL BLENDED ONDERWIJS

Docentovertuigingen bij onderwijsvernieuwingen rondom digitale didactiek

Dit studiejaar zijn we weer met frisse moed opgestart. Omdat de Coronamaatregelen afnemen, komt er weer meer leven in de scholen. Studenten, docenten en andere medewerkers zien elkaar weer in de klassen, in de wandelgangen en bij de koffieautomaat. Elkaar weer 'gewoon' live spreken, in plaats van alleen hoofden zien op beeldschermen. Ruimte om spontaan met iemand te kletsen die je tegenkomt in de gang. Een hele verademing om weer meer contact te hebben met elkaar, wat veel nieuwe energie en dynamieken geeft en tegelijkertijd ook weer even wennen is. **MARIOLA GREMMEN**

Nu we weer op school les kunnen geven en niet verplicht alles online moeten organiseren, zou het mooi zijn om de sterktes van fysiek en online onderwijs optimaal te combineren. Maar dat is een hele uitdaging na een jaar lang noodgedwongen alleen maar online onderwijs te verzorgen. De neiging is er dan snel om zoveel mogelijk fysiek onderwijs te verzorgen. Dat komt onder andere doordat we dat al zo lang gewend zijn en daar dus de meeste ervaring mee hebben, maar ook doordat in de media veel aandacht is voor het missen van fysieke contactmomenten in de Coronatijd. Daarnaast zijn de ervaringen met het online (nood)onderwijs niet altijd positief voor docenten. Door de snelle omschakeling was het immers niet altijd een doordacht herontwerp van het onderwijs en was

BLENDED ONDERWIJS BIEDT VEEL AANDACHT VOOR ONLINE EN FYSIEKE INTERACTIES

er vooral aandacht voor de inhoud van de lesstof (kwalificatie-functie). Hiermee was er bij het online onderwijs minder aandacht voor de andere twee belangrijke functies

van het onderwijs, zoals Gert Biesta beschrijft, namelijk socialisatie en persoonsvorming (subjectivering).

Blended onderwijs biedt hierbij mogelijk een uitkomst. Bij goed ontworpen blended onderwijs is er namelijk juist veel aandacht voor online en fysieke interacties tussen studenten onderling en tussen studenten en docenten. Ook is er afwisseling tussen individueel en groepswork, in een combinatie van synchrone activiteiten (tegelijkertijd) en asynchrone activiteiten (op een zelfgekozen tijdstip).

Het ontwerpen van blended onderwijs is dan ook belangrijk speerpunt in het (beroeps)onderwijs de komende tijd. Maar wat zijn de voor- en nadelen? Wat vraagt de adoptie van blended onderwijs van docenten? En welke stappen kunnen we zetten om docenten goed te ondersteunen om blended onderwijs te verzorgen?

DE VOOR- EN NADELEN VAN BLENDED ONDERWIJS

Docenten hebben veel ervaring opgedaan met nieuwe manieren van lesgeven op afstand en er is een verandering gaande richting meer blended onderwijs. Het inzetten van een mix in sociale context, kanaal, modus en leeractiviteiten blijkt effectief om tegemoet te komen aan de diversiteit in de studentenpopulatie. Ook kan dit positief bijdragen aan activerend onderwijs en daarmee het

leerproces van studenten verbeteren.

De definitie van blended onderwijs die we bij Avans Hogeschool hanteleren is: *"Het bieden van een rijke leerervaring als resultaat van een weloverwogen, geïntegreerde en harmonieuze combinatie van synchrone en asynchrone leeractiviteiten waaraan studenten op afstand, op school en op de werkplek deelnemen."* Zie Afbeelding 1 voor voorbeelden (Bron: 'Reflectie op Blended Onderwijs' van Marian Kat-de Jong, 2021). De werkplek is specifiek voor het beroepsonderwijs toegevoegd aan deze definitie.

WAT DOET EEN VERANDERING IN LESGEVEN MET DE ROL VAN DE DOCENT EN DE PROFESSIONELE IDENTITEIT?

De student staat centraal bij het inrichten van het blended onderwijs door verschillende leerervaringen en -activiteiten in te zetten, activerende werkvormen te gebruiken, maximale interactie te bewerkstelligen en ICT als middel te gebruiken om interacties en werkvormen te faciliteren, zowel synchroon als asynchroon, fysiek en online. Voordelen van blended onderwijs zijn dat de student meer centraal staat en studenten meer activerend leren. Ook ontstaat er meer flexibiliteit is in plaats en tijd van leren en leidt het tot een verminderde CO₂-uitstoot. Enkele praktijkervaringen beschrijven ook dat studententevredenheid over de kwaliteit van het onderwijs toeneemt en prestaties van studenten beter zijn wanneer het onderwijs blended wordt aangeboden. »

Daarnaast zorgt blended onderwijs voor afwisselender onderwijs en biedt het meer mogelijkheden om formatief te evalueren, door op allerlei manieren (geautomatiseerd) feedback te geven op het leerproces van studenten.

Een potentieel nadeel is dat het ontwerpen en onderhouden van blended onderwijs arrangementen veel tijd kost in het begin. Op langere termijn leidt het echter wel tot duurzame positieve effecten en kan er in docententeams sneller doorontwikkeld worden. Ook kan blended onderwijs bij een slecht ontwerp negatieve effecten hebben, door verminderde motivatie en verhoogde frustratie. Ook vereist een goed herontwerp voldoende technische en didactische vaardigheden van docenten.

Uit de definitie van blended onderwijs blijkt echter al wel dat deze vorm van onderwijs niet geheel nieuw is. Actief leren staat gelukkig al lang centraal in het (beroeps) onderwijs. Ook voor de Corona-tijd werd er druk geëxperimenteerd met allerlei lesvormen om studenten te activeren en werden digitale middelen al ingezet ter ondersteuning van het onderwijs. Deze digitale middelen werden vaak alleen nog inconsistent en niet blended ingezet. Nu zijn er allerlei mogelijkheden bijgekomen en het momentum is er om door te pakken op de ervaringen die zijn opgedaan. Welke docenten hebben waarmee geëxperimenteerd?

Waarom? En wat hebben we ervan geleerd? Laten we 'delen en stelen' en leren van elkaar.

VERSCHILLENDE ERVARINGEN MET BLENDED ONDERWIJS

Docenten hebben verschillende ideeën over en ervaringen met blended onderwijs. Sommige docenten zullen nieuwe (vaak digitale) werkvormen op dit moment al als een meerwaarde zien en passend vinden bij hun onderwijs, met flexibiliteit en variatie als pluspunten. Ze ervaren de vrijheid om te ontdekken wat er bij hun studenten en vakken past. Andere docenten vinden het wellicht nog wat lastiger om de voordelen te zien, omdat ze bijvoorbeeld nog niet weten waar ze uit kunnen kiezen, vervelende ervaringen hebben opgedaan met online onderwijs afgelopen jaar of geen tijd hebben om doordacht en systematisch vakken te herontwerpen.

Het is een enorme uitdaging voor docenten om het onderwijs zo te herontwerpen dat de meest effectieve blend ontstaat. Er is behoefte aan pedagogische, didactische en technologische ondersteuning om de juiste keuzes te kunnen maken. Niet elke docent kan bijvoorbeeld zomaar een screencast opnemen. Dat vereist andere vaardigheden dan live lesgeven. De technologie om actief leren te stimuleren is daarbij in een rap tempo doorontwikkeld, waardoor het lastig is om op de hoogte te

blijven van alle mogelijkheden die er zijn.

ONDERWIJSINNOVATIE: STARTEN BIJ OVERTUIGINGEN

Volgens recente onderzoeken is het echter bij gedragsveranderingen en innovatieprocessen van belang om verschillende aspecten mee te nemen, en niet alleen te focussen op de vaardigheden. Blended onderwijs, een onderwijsinnovatie, vraagt ook om een gedragsverandering van docenten bij het ontwerpen van onderwijs. Daarom kan het model van de vijf logische niveaus van Gregory Bateson inzicht bieden in wat nodig is om het herontwerpen van onderwijs naar meer blended leerarrangementen te stimuleren (zie Afbeelding 2). Naast het faciliteren van de omgeving, zoals passende tools (door de onderwijsinstelling), is het belangrijk om docenten te professionaliseren en vaardigheden aan te leren. Als je echter onderin de piramide wat verandert in die omgeving of vaardigheden, maar de overtuigingen zijn er niet, dan is het lastig om gedragsveranderingen succesvol en duurzaam te maken.

Aangezien veranderingen op hogere niveaus in de piramide veranderingen op lagere niveaus stimuleren en/of faciliteren, is het eerst belangrijk om te inventariseren in hoeverre blended onderwijs past bij de persoonlijke of culturele waardesystemen van docenten. De eerste

Modus

Kanaal	Synchroon tegelijktijd	Asynchroon eigen tijd
Op school	practicum, workshop, hoorcollege	werkstuk maken in werkplaats
Op de werkplek	presentaties in werkbijeenkomst	stageopdracht
Op afstand	online les	discussieforum, kennisclips, boek

Afbeelding 1: Voorbeelden van verschillende blended onderwijsactiviteiten

Afbeelding 2: NLP Logische niveaus van Bateson

stap binnen het Lectoraat Digitale Didactiek van Avans Hogeschool in de onderzoekslijn rondom docenten is nu dan ook om te onderzoeken hoe je (boven in het model) blokkades kunt weghalen en routines en patronen kunt doorbreken. Daarvoor dien je eerst de routines te herkennen en de

OM TE BEGINNEN BRENGEN WE BEVORDERENDE EN BELEMMERENDE OVERTUIGINGEN VAN DOCENTEN IN KAART

mindset in kaart brengen. Vervolgens kun je aansluiten bij de helpende en de belemmerende overtuigingen die docenten benoemen. Als het goed is, ontstaat dan bij docenten de wens in de piramidelagen daaronder om maximaal bij te leren. Dan kunnen we binnen het Lectoraat de focus verleggen naar de onderste lagen in de piramide.

Bij het onderzoeken van de

overtuigingen van docenten, is het belangrijk om na te gaan hoe ze zich erbij voelen, welke emoties er leven rondom de veranderingen. Wat doet een verandering in lesgeven met de rol van de docent en de professionele identiteit? Welke onderdelen binnen blended learning roepen positieve dan wel negatieve emoties op en waarom? Recente onderzoeken naar de positionering van docenten tonen aan dat het waardevolle inzichten biedt om docenten te vragen naar het eigenaarschap dat ze ervaren over de innovatie (steunen ze het, zien ze de noodzaak, hoe gaat de communicatie?), of het past bij hun eigen kennis, overtuigingen en ervaringen ('sense-making') en of ze controle ervaren (doelen docent, onderwijsinstelling, de keuzevrijheid). Overkomt het een docent ineens, in hoeverre past het bij de eigen ideeën rondom het onderwijs en wat zijn eerdere ervaringen?

ONDERZOEK VANUIT HET LECTORAAT DIGITALE DIDACTIEK

Kortom, aansluiting bij overtuigingen van docenten is nodig om ze te helpen bij het leren over en professionaliseren rondom het maken van wel-

overwogen keuzes bij het ontwerpen en uitvoeren van blended onderwijs.

Daarom richt ik me binnen het Lectoraat Digitale Didactiek ten eerste op het in kaart brengen van bevorderende en belemmerende overtuigingen van docenten. Vanuit hun praktijkervaringen, krijgen we inzicht in de ideeën, emoties en vragen die er leven. Met deze informatie kunnen we stapjes zetten richting het formuleren van passende en werkzame ontwerpprincipes, om docenten goed te kunnen ondersteunen en instrumenten te kunnen bieden bij het organiseren van blended onderwijs.

Verder starten er allerlei andere interessante praktijkgerichte onderwijsonderzoeken bij het Lectoraat Digitale Didactiek rondom andere adaptieve leersystemen, formatief handelen en het effectief inzetten van quizen en het begeleiden van studenten bij het kiezen van een persoonlijke leerroute in flexibel onderwijs. Hierover meer in latere artikelen! ■

DE AUTEUR IS VERBONDEN AAN AVANS
HOGESCHOOL ALS SENIOR ONDERZOEKER
LECTORAAT DIGITALE DIDACTIEK